

TITO — AZ EL NEM KÖTELEZETTEK MOZGALMÁNAK ÉPÍTŐJE

Ma világszerte — nemcsak az el nem kötelezett országokban —, általánosan elismerik Tito történelmi jelentőségű hozzájárulását az elnemkötelezettség mozgalmának megteremtéséhez, ahhoz, hogy a mozgalom a békéért, a biztonságért, az egyenjogú nemzetközi együttműködésért, a fejlődő országok gyorsabb előrehaladásáért, az új, egyenrangú nemzetközi politikai és gazdasági viszonyokért és egyáltalán a haladásért vívott harc jelentős nemzetközi tényezőjévé nőjjon. Ez az elismerés spontán módon, de rendkívüli erővel nyilvánult meg Tito elvtárs iránt az el nem kötelezett országok állam- és kormányfőinek ötödik, colombói értekezletén.

Tito gondolatai és művei beépültek az el nem kötelezettek nagy nemzetközi mozgalmába. Tito az elnemkötelezettség politikájának építője és teoretikusa is egyidőben. Személyesen vesz részt az elnemkötelezettség politikája alapelveinek fejlesztésében és kidolgozásában, tekintetbe véve a nemzetközi viszonyok fejlődését. Ugyanígy részt vesz minden jelentősebb, az elnemkötelezettség politikája céljainak és elveinek megvalósítására irányuló akcióban.

A széles nemzetközi közvélemény mind jelentősebbnek ítéli Jugoszlávia, mint el nem kötelezett szocialista ország szerepét az el nem kötelezettek mozgalmában és az összes többi országgal folytatott együttműködésben, az időszerű nemzetközi problémák megoldásában. Eközben külön hangsúlyt kap, hogy Tito, korunk legkiemelkedőbb államférfiainak egyike, a JSZSZK élén való tartózkodása hosszú időszaka alatt, személyes hozzájárulásával óriási mértékben részt vállalt az el nem kötelezettek mozgalmának fejlesztésében, ugyanígy az idült, hosszú távú nemzetközi problémák megfelelő megoldására irányuló erőfeszítésekben is.

Tito e téren kifejtett tevékenységének bemutatása terjedelmes tanulmányokat igényel. Ez tudományos kutatóink feladata. Ebben a cikkben szerényebb célokkal kell megelégednünk: csak néhány gondolatot fejt-

hetünk ki Tito művének jelentőségéről, különös tekintettel Tito alkotómunkájának elválaszthatatlanságára a többnemzetiségű jugoszláv öngazgatású szocializmus létrejöttétől és fejlődésétől, valamint az el nem kötelezettek mozgalmával kapcsolatos alkotómunkájára.

A függetlenség, az önállóság, a szuverenitás, az egyenjogúság, a fejlődés útja szabad megválasztásának elve, minden népnek az a joga, hogy szabadon döntsön sorsáról, eltérhetetlen kapcsolat saját hazájával és annak népével — ezek az eszmék vezérelték Tito forradalmi gondolatait és felbecsülhetetlen jelentőségű tevékenységét hazánkban — a JKP szervezeti és eszmei megerősítéséért folytatott erőfeszítései 1941-ig, a népfelszabadító háború és a szocialista forradalom zseniális irányítása, valamint Jugoszlávia szocialista fejlődése — éppúgy, mint termékeny és előrelátó nemzetközi tevékenységét. A titói mű zsenialitásának és történelmi nagyságának forrásai az említett elvek rá jellemző, alkotó módon történő alkalmazásában rejlenek.

Tito a JKP vezetőjeként megalkuvás nélküli harcot folytatott a JKP-nak a Kominternnel és az ott dominációra jutott tényezőkkel szembeni önállóságáért és függetlenségéért. Tevékenységével — ilyen volt visszatérése az országban és más intézkedései is — sikerült függetlenítenie a JKP-t a Kominterntől és egyáltalán az idegen hatásoktól. Mint népfelszabadító háborúnk és szocialista forradalmunk legfőbb vezetője, a második világháború feltételei közepette kidolgozta fegyveres és politikai harcunk független stratégiáját és taktikáját, valamint a győzelmes szocialista forradalom olyan koncepcióját, mely megfelel a mi feltételeinknek.

Tito állásfoglalása és küzdelme azért, hogy a JKP a háború előtti időszakban független forradalmi és alkotó tényezővé váljon, a népfelszabadító mozgalmat pedig a fasizmus elleni harc idején az antifasiszta szövetséges koalíció egyenjogú tagjaként ismerjék el, egyidejűleg szembe fordulást is jelentett a domináció és a hegemonia minden formájával.

Egyik nyilatkozatában, 1945 májusában, Ljubljánában Tito így szólt: „Követeljük, hogy mindenki úr legyen a saját házában. Mi nem akarunk függni senkitől... Ez a Jugoszlávia nem lesz alku, nem lesz adásvétel tárgya.”¹ Nyilatkozatát a nyugati szövetségesekhez intézte, Trieszttel kapcsolatosan, de lényegét tekintve szavai sokkal szélesebb, elvi jelentőségűek. Nem nehéz megsejteni bennük a későbbi el nem kötelezett politika magvát.

Közvetlenül a háború után, elsősorban a néphatalom demokratikus szervei — a népfelszabadító bizottságok — tevékenységében szerzett saját tapasztalatainkra támaszkodva, Jugoszlávia fokozatosan kialakította a szocialista társadalom építésének sajátos koncepcióját, mely már tartalmazta a későbbi öngazgatás kezdeti csíráit is, és — ez sem vitás — megfelelt a mi feltételeinknek, valamint nemzeteink és nemzetiségeink érdekeinek. Ez még egy bizonyosság volt arra nézve, hogy Jugoszlávia, Tito elvtárs és a JKP vezetése alatt a függetlenség és az önállóság útját

választotta. 1946-ban, a jobb, igazságosabb társadalmi rendről (a szocialista társadalmi rendszerről) szólva, Tito a következőket mondta: „a: ehhez vezető útnak nem kell, nem is lehet minden tekintetben azonos azzal az úttal, amit a nagy októberi szocialista forradalom tett meg”, továbbá hogy „a sajátos feltételek és a belső fejlődés jellege minden országban sajátos utat határoz meg a jobb társadalmi rendszer, a mi konkrét esetünkben az igazi népi demokrácia eléréséhez, megvalósításához”.

Már 1948-ban, a sztálini politikával való szembeforduláskor nyilvánvalóvá vált, hogy Titónak ezek a gondolatai olyan alapelvekké váltak, melyeket Jugoszlávia munkásosztálya, nemzetei és nemzetiségei a leghatározottabban védelmeznek mindenkivel szemben, aki hazánk szabadságát, függetlenségét és önálló fejlődésének útját veszélyeztetné, aki függőségi viszonyba próbálná kényszeríteni, vagy belügyeibe avatkozna.

A második világháború gyökeresen megváltoztatta az addigi viszonyokat a világban, új erőviszonyokat teremtett és sok társadalmi struktúrát alapjaiban rázott meg, megteremtve ezzel a lehetőséget a világ sok népe számára a régen óhajtott, régóta várt nemzeti, politikai és gazdasági felszabadulásra. Ezeken az alapokon indultak el már a háború alatt (Délkelet-Ázsia — India, Burma, Indokína és más gyarmatok — gyarmatellenes mozgalmak), de kiváltképp közvetlenül a háború befejezését követően azok a haladó tömegmozgalmak, melyek lényegében világméretű antiimperialista forradalomként foghatók fel. Ezek alapgondolata a domináció és kizsákmányolás minden formájának felszámolása, azaz a függetlenség, az önállóság, a szuverenitás, a politikai és gazdasági egyenjogúság megteremtése, ami egyúttal az egyetlen módja volt e népek számára a gyorsabb társadalmi-gazdasági fejlődés és egyáltalán az általános előrehaladás feltételei biztosításának.

E forradalmi változások legjellemzőbb eleme a gyarmatellenes forradalom volt. Az egykori gyarmatok közül évről-évre mind több vált független országgá, úgy, hogy a gyarmati rendszer maradványaival ma már csak Afrika déli részén és néhány gyarmati enklávéban találkozunk.

Közvetlenül a második világháború befejezését követően kiéleződik az új Jugoszlávia viszonya a nyugati államokkal, közben a vezető keleti országok vonatkozásában szaporodnak az eltérések, melyek 1948-ban nyílt összeütközéshez vezetnek Jugoszlávia és Sztálin, illetve a Tájékoztató Iroda között, bizonyos alapvető kérdésekben — milyennek kell lennie a nemzetek, az országok, (beleértve a szocialista országokat is) és a kommunista pártok közötti viszonyoknak. Mindezt a hazánk függetlensége és szuverenitása ellen irányuló súlyos nyomás kísérte.

Ez egybeesik a nagyhatalmak közötti viszonyok kiéleződésének időszakával, az egymással szembenálló katonai-politikai tömbök megteremtésével, a hidegháborúval, mely azzal a veszéllyel fenyegetett, hogy tovább mélyítve a világ megosztottságát, az emberiséget a nukleáris világháború martalékaul veti.

Ilyen helyzetben az új szocialista Jugoszlávia építője — Tito, látnoki

módon felismerve a kibontakozó társadalmi-politikai világfolyamatok lényegét és jövőbeni fejlődését, valamint a nemzetközi viszonyokban várható változásokat, világosan rámutat azokra az elvekre, melyek Jugoszlávia külpolitikai irányvételét az el nem kötelezett politika felé irányítják. 1950-ben a Szövetségi Képviselőházban tartott expozéjában Tito meghatározza a szocialista Jugoszlávia álláspontját az akkori nemzetközi viszonyok leglényegesebb kérdéseiben. Ebben az expozében egyebek mellett a jugoszláv külpolitika céljairól is beszélt:

„Mind gazdasági, mind bármilyen más lehető együttműködés azokkal az országokkal, melyek készek az együttműködésre, az egyenjogúság és a függetlenség teljes tiszteletben tartása alapján;

Együttműködés politikai téren mindazokkal az országokkal, melyek a béke megszilárdításáért küzdenek, valamint azoknak a nemzetközi kérdéseknek az igazságos megoldásáért, melyek megoldatlanok maradtak a háború után, vagy amelyeket a jövő hozna magával;

A Kormány a jövőben is védeni fogja az Egyesült Nemzetek Szervezetében a kis és gyarmati népek jogát a szabadságra és a függetlenségre, azaz, hogy maguk dönthessenek sorsukról;

A JSZSZK Kormánya továbbra is nemcsak negatív álláspontra helyezkedik, hanem küzdeni fog... tömbök és érdekövezetek létrehozása ellen, abban a mély meggyőződésben, hogy a világ ilyen megosztottsága a háborús összeütközések és az emberiség katasztrófájának veszélyét hordozza magában. A Kormánynak az a véleménye, hogy nem ez a béke megőrzésének és megszilárdításának útja, ezt csak az Egyesült Nemzetek Szervezetén belül lehet elérni, türelmesen kutatva a módot a nemzetközi kérdések megoldására.”

Ez a jugoszláv el nem kötelezett politika irányelveinek megfogalmazását jelentette, azét a politikáét, melyet hazánk Tito közvetlen irányításával folytat.

A jugoszláv el nem kötelezett politika teljes egészében megfelelt hazánk, nemzeteink és nemzetiségeink szükségleteinek és létfontosságú érdekeinek, mind nemzetközi, mind belpolitikai téren. Ennek köszönhető, hogy Jugoszlávia hamarosan barátokat szerezhetett magának, harcostársakat, akiket ugyanezek a célok vezéreltek, hogy ezáltal megtörhette azt az elszigeteltséget, melybe rövid időre a tömbök tagországainak magatartása kényszerítette, továbbá hogy fokozatosan, az elnemkötelezettség politikájának afirmálódásához és terjesztéséhez való hozzájárulása arányában, nagy tekintélyre tehetett szert a világban és jelentős nemzetközi tényezővé válhatott, amiben Tito elvtárs szerepe és hozzájárulása felbecsülhetetlen jelentőségű. Az ilyen irányú külpolitika kedvezett a szocialista demokrácia fejlődésének is hazánkban, a szocialista öngazgatás alapjain.

Még ugyanebben az évben (1950) Tito javaslatára törvényt hozunk a gyáraknak a munkások irányítására való átadásáról. Ezzel leraktuk a szocialista öngazgatás alapjait hazánkban. Ezeken az alapokon fejlőd-

nek fokozatosan a társadalmi viszonyok és a teljes társadalmi berendezés a szocialista öngazgatás egységes rendszerévé, mely teljes egészében jelenlegi alkotmányunkban és a társult munka törvényében bontakozott ki.

Attól kezdve máig a szocialista öngazgatás és az elnemkötelezettség politikája, a szövetségi berendezés keretében helyesen megoldott nemzetiségi kérdés feltételei között, hazánk teljes belső társadalmi-gazdasági, politikai és kulturális fejlődésének, valamint teljes nemzetközi tevékenységének legfőbb alapját és tengelyét képezi.

Már a hatvanas évek elején Tito fáradhatatlan nemzetközi tevékenységet folytat. Sok országba ellátogat, különösen az ázsiai, afrikai és latin-amerikai országokat keresi fel, küzdve a világbékéért és biztonsáért, a politikai és gazdasági függetlenségért, a gyarmaturalom teljes felszámolásáért, támogatva és segítve a felszabadító mozgalmakat, a világ katonai-politikai tömbökre és érdekövezetekre való felosztása és a hidegháború ellen, a nemzetközi feszültség enyhüléséért, az agresszió, az erő és a politikai nyomás alkalmazása, valamint a független országok belügyeibe való bavatkozás ellen, az országok közötti ellentétek békés megoldásáért, az egyenrangú politikai és gazdasági viszonyokért, az egyenjogú és sokoldalú nemzetközi együttműködésért — röviden: az aktív békés egymás mellett élésért. Sok állam- és kormányfő keresi fel hazánkat. Erősödik Jugoszlávia kapcsolata és együttműködése a világ sok országával. Tito társakra lel — akik azonos vagy hasonló nézeteket vallanak —, tekintélyes államférfiakban, különösen azokban az országokban, melyek a gyarmatirodalmak széthullásának folyamatában nyerték el szabadságukat és függetlenségüket.

A világ tömbökre és érdekövezetekre osztása helyett, ami a hidegháborúból elkerülhetetlenül új, nukleáris háborúba sodorná az emberiséget, Tito, a hasonló elveket valló államfőkkel — hadd említsem meg az elnemkötelezettség mozgalmának néhány úttörőjét: Nehrut, Naszert, Nkrumahot, Szukarnót és másokat — az egyetlen lehető alternatívát nyitja meg: a nemzetközi feszültség enyhülését, a megosztottság túlhaladását az aktív békés egymás mellett élést, ami egyúttal határozott harcot jelent az imperializmus, a kolonializmus és neokolonializmus, a hegemónia és a népek és államok közötti egyenlőtlenség bármely más formája ellen.

Ilyen nemzetközi helyzetben, melyet a mind élesebb hidegháború, valamint a nagyhatalmak konfrontálódása terhel — azoké a hatalmaké, melyek a legnagyobb hadigépezettel rendelkeznek, így ezek tartják kezükben a háború vagy a béke kulcsát, megérték a feltételek és szükségességnek bizonyult azoknak az országoknak a tömörítése, melyek nem tartoznak a tömbökhöz, melyek saját függetlenségük és a világbéke megővésére törekszenek, ellenállva a világ tömbökre, a nagyhatalmak érdekövezeteire való osztásának.

E törekvések erőteljes megnyilvánulása volt az ázsiai és afrikai országok 1955. április 18. és 24. között megtartott bandungi értekezlete,

melynek részvevői a közismert tíz elvet fogadták el a világbéke és biztonság megőrzéséről.²

Brionin 1956. július 18-án és 19-én találkozott Tito Nehruval és Naszerral. Közös nyilatkozatukban, támogatva a bandungi elveket és hangsúlyozva, hogy ezeket az elveket képviselték mindig, kifejtették azokat az álláspontokat és elveket, melyek az el nem kötelezett politika lényegét képezik. Közös nyilatkozatuk egyebek mellett a következőket tartalmazza:

„A három kormányfő... tudatában van, hogy az összeütközések és a feszültség a világban rettegést és szorongást keltenek korunkban is, a jövőre nézve is. Mindaddig, amíg a szorongás és a rettegés uralja a világot, nem lehet szilárd alapot teremteni a békének. Ugyanakkor ezt a félelmet és szorongást nehéz gyorsan felszámolni, csak fokozatosan juthatunk el felszámolásához. Minden ilyen irányú lépés hozzájárul a feszültség csökkenéséhez, ezért üdvözölni kell.

A mai világ tömbökre osztottsága olyan tendenciájú, hogy a rettegést tartóssá teszi. A béke nem érhető el felosztottsággal, hanem világméretű törekvéssel a kollektív biztonságra, a szabadság kiterjesztésével, egy országnak a másik feletti dominációja megszüntetésével.”

Ugyanez a dokumentum tartalmazza elfogadott álláspontjukat is a világ fejletlen területei fejlesztésének problémáival és általában a nemzetközi együttműködés kérdéseivel kapcsolatban:

„A világ fejletlen területei fejlődésének meggyorsítására tett erőfeszítések fokozása egyike a fő feladatoknak a népek közötti állandó és tartós béke megteremtésében. Ezzel kapcsolatban a három kormányfő rámutat a nemzetközi gazdasági és pénzügyi együttműködés fontosságára. Úgy találják, hogy szükséges és kívánatos létrehozni és hatékonyra tenni az Egyesült Nemzetek Szervezete javasolt speciális gazdasági fejlesztési alapját.”

A közös nyilatkozat tulajdonképpen felhívás volt a tömbönkívüli országoknak, hogy fogjanak össze függetlenségük és a világbéke megóvása, a nemzetközi együttműködés fokozása érdekében.

Tito nemzetközi tevékenysége ettől kezdve tovább nőtt. Még fokozottabb mértékben folytatódtak Tito találkozásai az állam- és kormányfőkkel, más országokban tett látogatásai, vagy külföldi államférfiak jugoszláviai látogatásai alkalmával. Tito elvtárs és a Jugoszláv Kommunista Szövetség vezetése alatt hazánk nemcsak hogy ellenállt a reá nehezedő nyomásnak, hanem állandóan fokozta külpolitikai tevékenységét a nemzetközi problémák megoldásáért, azoknak az elveknek és álláspontoknak az alapján, melyeket a tömbön kívüli országok mind nagyobb száma magáénak vall.

Tito elvtársnak és Jugoszláviának ez a tevékenysége jelentősen hozzájárult azoknak a feltételeknek megteremtéséhez, melyek lehetővé tették az el nem kötelezett országok állam- és kormányfőinek első, belgrá-

di értekezlete megszervezését 1961-ben, ahol valójában az elnemkötelezettség szervezett mozgalma jött létre. Az említett tevékenység tulajdonképpen ennek a történelmi értekezletnek az előkészítése volt.

Az el nem kötelezett országok első értekezlete meghatározza az értekezleten való részvétel kritériumait.³ Ezeket a kritériumokat alkalmazták a továbbiakban is, az el nem kötelezett országok állam- és kormányfőinek mind az öt eddigi értekezletén. Az értekezleten elfogadott okmányok az el nem kötelezett országok közös akcióinak és harcának platformját képezik, az el nem kötelezett politika platformját. Ez a platform tartalmazza mindazokat az álláspontokat és elképzeléseket, melyekért Tito és az elnemkötelezettség többi építője minden körülmények között, következetesen, a legtevékenyebben küzdött. Ez a platform olyan vonzerőt jelent, hogy az el nem kötelezettek mozgalma teljes jogú tagjainak száma az első és az ötödik értekezlet, Belgrád és Colombo között 25-ről 86-ra emelkedett — az ENSZ taglétszámának több mint a felére.

Tito, a jugoszláv küldöttség vezetőjeként mind az öt értekezleten részt vett, és tevékenységével jelentősen hozzájárult, hogy az értekezleten elfogadott határozatok mindegyike következetesen tükrözze az elnemkötelezettség politikáját, az el nem kötelezett országok érdekében, a világbéke és az egyenjogú nemzetközi együttműködés érdekében, megakadályozva minden kísérletet, mely a mozgalmat eltérítené az elnemkötelezettség útjáról, megosztaná azt, vagy megtörné annak egységét.

Az elnemkötelezettség mozgalma, mint nemzetközi politikai tényező létrehozásától a mai napig a nemzetközi helyzet állandóan változott, aminek természetes velejárójaként az el nem kötelezett országok mozgalmának politikai platformja és gyakorlata is meghatározott evolúción ment át. Ebbe az evolúcióba beépült Tito óriási politikai élettapasztalatának jelentős része.

Tito határozottan ellenezte a mozgalom bármi nemű megosztását, akármilyen vonalon, abból a vitathatatlan tényből kiindulva, hogy a mozgalom csak egészében képvisel jelentős nemzetközi erőt. Ő állandóan kiemelte, hogy az el nem kötelezett országoknak a közös célok és érdekek megvalósítása köré kell tömörülniük, a különbségeket és a vitás kérdéseket pedig maguk között, békés úton igyekezzenek rendezni, de ne vigyék be őket a mozgalomba, mert ezzel megosztanák és gyöngíténék a mozgalmat, csökkentenék nemzetközi szerepét. Külön hangsúlyozta azt a veszélyt, amit az eszmei különbségek, az eszmei összeütközések és konfrontálódás jelentene az el nem kötelezett országok egységére és szolidaritására nézve. Állandóan arra figyelmeztet, hogy az el nem kötelezettek mozgalma tagországainak különböző a társadalmi berendezése, történelmi, gazdasági, politikai, művelődési és egyéb feltételeik is különbözőek, éppen ezért természetes, hogy különbségeknek, sőt bizonyos elmentmondásoknak is kell lennie közöttük, de minden különbség dacára, egyesítik őket, közös akciókra és együttműködésre készítetik őket a közös célok: a béke, a biztonság, a függetlenség, az egyenjogúság megőrzé-

se, az új nemzetközi politikai viszonyok és az új gazdasági világrend kiépítése.

Titónak ez a gondolata lényegében az internacionalista szolidaritás alkalmazása a jelenkor bonyolult nemzetközi viszonyaihoz, melyek közepette a politikai és gazdasági függetlenségre, a nemzetek és államok egyenjogúságára való törekvés korunk alapvető jellemzőivé váltak, a gyarmati rendszerek széthullásához vezettek, alapjaiban rendítve meg az imperializmust és a hegemonizmust éppúgy, mint a domináció és a kizsákmányolás bármely más formáját.

Állandóan a nemzetek és országok függetlenségének, szuverenitásának és egyenjogúságának elvét hangsúlyozva, mint az egyenlőtlen politikai viszonyok megváltoztatására, új politikai viszonyok és az új nemzetközi gazdasági világrend kiépítésére irányuló törekvések alapját, Tito egyúttal rámutat arra is, mennyire szükség van a nemzetek és országok, elsősorban az el nem kötelezett országok közötti szolidaritásra, a jelenlegi nemzetközi rend megváltoztatásáért vívott harcban. Ő minduntalan hangsúlyozza, hogy függetlenség, szuverenitás és egyenjogúság nélkül nem lehet szó internacionalista szolidaritásról sem. Ebből a gyakorlat által megerősített igazságból kiindulva, Tito a legkövetkezetesebben küzdött ezeknek az elveknek a valóraváltásáért, mind a nemzeti kérdés megoldása során hazánkban, mind az új nemzetközi politikai és gazdasági viszonyokért vívott harcban. Az ő óriási érdeme, hogy az el nem kötelezettek mozgalma ezeket az elveket magáévá tette és hogy ezek az elnemkötelezettség politikájában maradéktalanul kifejezésre jutottak. Ezek képezik hazánk külpolitikájának alapelveit.

Jugoszlávia Kommunista Pártja Tito vezetésével mindig odaadón küzdött azért, hogy minden nép élvezhesse a nemzeti szabadság és egyenjogúság áldásait, és hogy szabadokként és egyenrangúakként társulhassanak és egyesülhessenek. Ez a harc még a háború előtt kezdődött, a népfelszabadító háborúban folytatódott, és sikerült ezeket az eszméket megvalósítani. A nemzeti kérdés helyes megoldása a szocialista öngazgatású Jugoszláviában, valamint az ennek alapjain kiépült egyenjogúság, testvériség és egység egyike népfelszabadító harcunk és szocialista forradalmunk legértékesebb vívmányainak, egyike a Jugoszlávia Kommunista Pártja, illetve a Jugoszláv Kommunista Szövetség harca legnagyobb eredményeinek. A testvériség és egység, éppúgy, mint Jugoszlávia nemzetei és nemzetiségei legújabb kori történelmének egyéb vívmányai, a legszorosabban kapcsolódik Josip Broz Tito zseniális elméleti és gyakorlati alkotómunkájához.

Tito mondta nemrégiben, a Kumroveci Politikai Iskolában tartott előadásai egyikén, hogy a Jugoszláv Kommunista Párt „zászlajára mindig fel volt írva a nemzeti szabadság, az egyenjogúság és a népek közötti testvériség eszméje”.

Nemzetközi téren általában, minden alkalommal és bármelyik országgal való kapcsolatokban, Tito és Jugoszlávia mindig ezeknek az esz-

méknak a megvalósításáért küzdött, abból a tényből kiindulva, hogy az országok és a nemzetek ma minden tekintetben egymásra utaltabbak, mint eddig bármikor. Ez az egymásrautaltság szemmel látható: a világ-gazdaság végső soron egységes egész, a béke oszthatatlan, a műszaki fejlődés fizikai értelemben közel hozta egymáshoz a népeket és az országokat stb. Viszont a leghatékonyabb kapcsolat kialakítás, tényleges és tartós közeledés és társulás a nemzetek és országok között, csak akkor lehetséges, ha minden tekintetben szabad és egyenjogú népek önmaguk közös érdekében teremtik meg, azaz bármi kényszertől, hegemoniától és kizsákmányolástól mentesen. Az emberiség eredményes és tartós integrálódása ma a nemzetközi viszonyok egészének demokratizálásától függ, ennek előfeltételei pedig: minden ország és nép teljes és tényleges politikai és gazdasági egyenjogúsága, tekintet nélkül nagyságukra, katonai, gazdasági és egyéb erejükre, társadalmi berendezésükre.

Tito, a JKP és a szocialista öngazgatású Jugoszlávia vezetője, Jugoszlávia nemzeti és nemzetiségi egyenjogúságának, testvériségének és egységének fáradhatatlan harcosa, az el nem kötelezett országok mozgalma építőjének és teoretikusának történelmi szerepében, következetesen önmagához és azokhoz az elvekhez, melyek elválaszthatatlanok teljes alkotómunkásságától, így beszélt erről a kérdéstről:

„Az első találkozásunktól a mai napig az el nem kötelezett országok és a világ összes haladó erői szüntelenül az új, jobb, igazságosabb nemzetközi viszonyok megteremtésén fáradoztak... Egy látszólag ellentmondásos folyamattal találjuk magunkat szemben. Az országok mind szorosabb kapcsolatban állnak, egymásra vannak utalva, ugyanakkor eltökélten törekszenek függetlenségük kivívására és megőrzésére. Ez ugyanannak a folyamatnak két oldala, mert sokoldalú, egyenjogú és hasznos együttműködés csak független és szuverén államok között lehetséges.”⁴

Tito a colombói értekezleten is foglalkozott ezzel:

„Abból a felismerésből kiindulva, hogy a világ sorsa oszthatatlan, mi kiálltunk a béke védelmében, minden nép jogai védelmében, hogy maga dönthessen sorsáról és a többiekkel egyenrangúan vehessen részt a nemzetközi problémák megoldásában... Az elnemkötelezettség politikája: harc az országok közötti új viszonyokért, tiszteletben tartva az országok önállóságát, függetlenségét és egyenjogúságát.”⁵

A második világháborút követően, amikor az egykori gyarmatok elnyerték függetlenségüket, a gyarmati korból eredő óriási különbségek köztük és a fejlett országok fejlettségi foka között, napról napra mind élesebb nemzetközi problémák forrásaivá váltak. A technológiai forradalom, mely kevés kivételtől eltekintve csak a fejlett országokat érintette, meggyorsítva termelőeszközeik és termelőerőik fejlődését, tovább fokozta a fejlettségi szintek közötti különbséget, mert a jelenlegi nemzetközi rend teljes egészében a fejlődő és a fejlett országok közötti egyenlőtlenségre épül és a fejlett országok javára szóló előjogokra.

Jugoszlávia az Egyesült Nemzetek Szervezetében idejekorán rámuta-

tott a fejletlen országok fejlődési problémáira. Akkor ez még meglehetősen magányosan hangzott, mert a fejlett országokban nem volt meg a fogékonyság e problémák iránt. Jugoszlávia ennek ellenére kitartó volt annak hangsúlyozásában, hogy ez egyike a legnagyobb és legnehezebb nemzetközi problémáknak. Tito ebben megingathatatlan volt. Meggyőződésünk a mi álláspontunk helyességéről abból a történelmi tényből eredt, hogy számunkra is, saját hazánkban, mindazon problémák és feladatok tömkelegében, melyeket szocialista forradalmunknak meg kellett oldania, a legbonyolultabb és legsúlyosabb gazdasági problémák egyike éppen a fejletlen köztársaságok és tartományok fejlesztése volt.

A fejletlen köztársaságok és tartományok fejlődése meggyorsításának Tito mindig különös figyelmet szentelt, mivel ez a kérdés lényegileg összefügg nemzeteink és nemzetiségeink egyenjogúságának, egységének és testvériségének kérdéseivel szövetségi államunkban. Mi arra törekszünk, hogy megegyezés útján egybehangolt intézkedésekkel, melyek lényege, hogy a fejlettek hozzájárulnak a fejletlenek gyorsabb fejlesztéséhez, mind a fejletlenek, mind pedig önmaguk érdekében, ezáltal csökkentve köztársaságaink és tartományaink fejlettségi szintje közötti különbségeket. Az ilyen politika, melyet következetesen folytatunk, az elmúlt évtizedekben óriási eredményeket hozott, meggyorsítva nemcsak a fejletlen köztársaságok és tartományok, hanem az egész ország gazdasági és kulturális fejlődését. Ezek a törekvések szerves részét képezik öngazgatású szocialista közösségünk nemzetei és nemzetiségei szuverenitásán, tényleges egyenjogúságán, testvériségén és egységén alapuló nemzetiségi politikánk kiteljesedésének.

Tito, attól a naptól kezdve, amikor az elnemkötelezettség politikájának megteremtésére és affirmálására vállalkozott, határozottan vallotta azt a nézetet, hogy az említett fejlettségi, szintbeli különbségek még inkább a fejlettségi szintek további eltávolodásának tendenciája egyrészt, másrészt a termelőeszközök óriási méretű monopolisztikus koncentrációja a fejlett országokban, különösen az úgynevezett multinacionális társaságok kezében, több tekintetben is negatívan befolyásolja a társadalmi-gazdasági és politikai fejlődést a világban, a nemzetközi viszonyok fejlődését úgyszintén. Ebben a helyzetben a világ nagyobb részének nemcsak hogy nincs módja felszámolni lemaradását, hanem hozzáadva ehhez a jelenlegi kereskedelmi és pénzügyi világviszonyok rendszerét, mely kizárólag a fejlett országok érdekeit favorizálja — a formális-jogi szempontból független, de fejletlen országokkal szemben a politikai, gazdasági és egyéb függőségbe juttatás új eszközei jönnek létre. Tito állandóan hangsúlyozta, hogy ez az állapot újabb komoly társadalmi-politikai és nemzetközi politikai, gazdasági és egyéb zavarok és megrázkódtatások forrása lesz, és végső soron a világ békéjét és biztonságát veszélyezteti.

Nyilvánvaló, hogy ezek a zavarok és a béke kockáztatása a fejlett világ számára sem kívánatosak. A különböző megrázkódtatások (kö-

olaj-válság, infláció, recesszió és más súlyos gazdasági megrázkódtatások példája ezt az utóbbi években gyakorlatilag is tanúsítja. Tito és Jugoszlávia minden adódó alkalommal azt a nézetet vallotta, hogy fejlettségi szintek közötti különbségek és a gazdasági egyenlőtlenségek fenntartása a fejlődő és a fejlett országok között gazdasági szempontból sem felel meg a fejlett országok jól felfogott érdekeinek, mert fékezi a termelőerők fejlődését az egész világon, ezzel együtt a világ legfejlettebb részein is. A fejletlen országok fejlődésének meggyorsítása és az új, igazságosabb nemzetközi gazdasági rend kiépítése az országok szuverenitása alapján természeti kincseik és termelőerőik felett, egyetemes jelentőségű kérdés, ezért világviszonylatban, azaz a teljes nemzeti közösség keretében kell rendezni.

Ezeknek az álláspontoknak a legteljesebb megfogalmazását Tito következő szavai fejezik ki:

„A tudomány és a technológia fejlődése megteremti az alapot a gazdasági elmaradottság és a szegénység felszámolására a világon. Nyilvánvaló viszont az is, hogy a meglévő világviszonyok tehetetlensége folytán ezek a lehetőségek nem valósulhatnak meg. Olyan abszurdumig jutottunk, hogy az impozáns tudományos vívmányok tovább mélyítik a szakadékot a fejlett és a fejlődő országok között... Kiváltképp azt szeretném hangsúlyozni, hogy az el nem kötelezett országok óriási energia- és nyersanyag-forrásokkal rendelkeznek, egyesek jelentős pénzügyi eszközökkel is. Törekednünk kell ezeket a lehetőségeket a legmegfelelőbb módon felhasználni, az egymás közötti hasznos, egyenjogú együttműködésben, valamint az eddiginél szervezettebb módon, a fejlett országokkal való együttműködésben.”⁶

Az el nem kötelezett országok ötödik értekezletén pedig, 1976 augusztusában, Colombóban, Tito ugyanerről a kérdéstről a következőket mondta:

„Az el nem kötelezett országok megteremtették a nemzetközi gazdasági problémák rendezésének politikai alapjait. Felismerték a nemzetközi gazdasági problémák mély politikai lényegét, és meghatározó szerepét a nemzetek és országok függetlensége és egyenjogúsága, a nemzetközi együttműködés, a béke és a haladás tekintetében. Egyedül ők dolgozták ki a világban az új gazdasági viszonyok átfogó koncepcióját.

A szakadék elmélyülése a világ gazdasági fejlődésében és a fejlődő országok helyzetének állandó romlása ma a feszültség és az összeütközések legveszélyesebb forrása a világon. Még mindig nem került sor olyan intézkedésekre, melyek alapján a jelenlegi végsőkéig aggasztó helyzet változásában bízhatnánk.”

Tito, aki Jugoszláviában a fejlettségi szintbeli különbségek felszámolásának építője volt, fáradhatatlanul tevékenykedett ugyanennek a problémának világméretű megoldásán is, bizonyítva ennek kapcsán éppúgy mint a modern világ sok más problémájával kapcsolatosan is, elvei és elképzelései előrelátó, egyetemes jelentőségét.

Az el nem kötelezett országok állam- és kormányfőinek minden értekezletén, 1961 és 1976 között, az elsőtől az ötödikig, hangsúlyozták a nemzetközi feszültség enyhülésének és az aktív békés egymás mellett élésnek a történelmi szükségszerűségét. Ez lényeges eleme az elnemi kötelezettség mozgalma politikai platformjának. Tito nagyon sokat tett az elnemi kötelezettség mozgalmanak ilyen irányvételéért. Rendkívül jelentősek Tito gondolatai a nemzetközi feszültség enyhülésével, illetve detante-tal kapcsolatban, ami már több mint egy évtizede egyike a nemzetközi viszonyok fejlődése fő tendenciáinak; olyan tendencia, melyben a modern világ legmélyebb ellentmondásai és ellentétei tükröződnek és az ezek túlhaladására irányuló törekvések nyilvánulnak meg.

A hidegháború idején Tito egyike volt az első államférfiaknak, aki rámutatott, hogy a nemzetközi feszültség enyhülése a hidegháborúval szemben az egyetlen lehetséges alternatíva, ugyanígy a világbéke és -biztonság megőrzésének egyetlen útja is. A világ antagonisták tömbökre való osztása helyett ő azt hangsúlyozta, hogy csak a tömbökre osztottság felszámolása és az aktív békés koegzisztencia vezethet a tartós békéhez. Figyelmeztetett, hogy az olyan béke, mely a fegyverkezési hajszára egyensúlyára, a katonai tömbök és a nagyhatalmak haderejére támaszkodik, melyek minden területen konfrontálódnak, nagyon ingatag, könnyen aláaknázzható, ami új világháborúhoz vezetne, de hangsúlyozta azt is, hogy a háború mégsem elkerülhetetlen, a béke megőrizhető, megszilárdítható. Még az el nem kötelezett országok állam- és kormányfőinek belgrádi értekezlete, tehát 1961 előtt apellált a nagyhatalmakra és a tömbökre, hogy a köztük fennálló vitás kérdéseket tárgyalások és megegyezések útján rendezzék, csökkentve a nemzetközi feszültséget, őrizve a világbékét. Az el nem kötelezett országok első, belgrádi értekezlete helyesen értékelte az enyhülés folyamatának jelentőségét, azonos álláspontra helyezkedett és ilyen értelmű felhívással fordult a nagyhatalmakhoz.

Amikor később megkezdődött az enyhülés időszaka, amikor a két legerősebb nagyhatalom, az USA és a Szovjetunió között tárgyalások kezdődtek és konkrét lépéseket tettek a nyugati és keleti országok közötti megegyezések felé, Tito csakhamar felismerte a legidősebb kérdést: milyen legyen ez az enyhülés. Kiemelte, hogy az enyhülésnek ki kell terjednie a világ minden részére, a nemzetközi viszonyok minden területére, nem korlátozódhat a két tömb vagy a két nagyhatalom egymás közötti viszonyára, még kevésbé szabadna olyan jelleget kapnia, hogy harmadik országot érintő problémáról annak részvétele nélkül döntsenek. Tito véleménye az volt, hogy a detant keretében minden országnak részt kell vennie a nemzetközi problémák megoldásában, melyek a világbékével és a világ országainak általános érdekeivel kapcsolatosak, hogy a detantnak fokozatosan egyetemes méretű békés egymás mellett élés állapotába kell átmennie. Ezt az álláspontot Helsinkiben fejtette ki, 1975-ben, az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezleten.

Tito eszméi az enyhülésről egybeváltak az el nem kötelezett országok

vezetői és kormányai óriási többségének véleményével. Ennek köszönhetően, ezek az álláspontok egyértelmű megfogalmazást nyertek az el nem kötelezett országok ötödik, colombói értekezletének dokumentumaiban, 1976-ban.

A helsinki biztonsági és együttműködési értekezlet és az ott elfogadott záróokmány minden bizonnyal az enyhülési folyamat legnagyobb horderejű dokumentuma. Az értekezleten 35 európai ország, az USA és Kanada népének kívánságát és törekvéseit fogalmazták meg, és az ott kifejtett elvek megfelelnek a világ minden népe vágyainak és törekvéseinek az általános és teljes béke és biztonság, valamint a sokoldalú nemzetközi együttműködés érdekében.

Jugoszlávia rendkívül aktív szerepet vállalt az értekezlet több éves előkészületeiben és magán az értekezleten is, az értekezlet teljes tartalma alatt — az előkészületi szakasztól a helsinki csúcsertekezletig — szívósan és kitartóan küzdött azoknak az elveknek az elfogadásáért, melyekért, vagy melyekhez hasonlókéért az el nem kötelezett országok küzdenek, olyan elvekért, melyek biztosítják az egyenjogú viszonyok megteremtését az értekezlet résztvevői között politikai, gazdasági, kulturális és más téren, növelik az egymás közötti bizalmat, szilárdítják a biztonságot és az együttműködést.

Tito beszéde a helsinki értekezleten tartalmilag és lényegét tekintve az elnemkötelezettség politikai elveinek alkalmazása az európai helyzetre, hazánk európai politikájára. Ezen az alapon Jugoszlávia valójában jelentősen járulhatott hozzá — és hozzá is járult — az európai országok törekvéseihez, melyet a helsinki értekezlet záródokumentuma mintegy megkoronázott.

A helsinki záróokmányban foglaltak életrekeltésében hazánk mind bilaterális, mind multilaterális téren következetesen követi azokat a gondolatokat és elveket, melyeket Tito fejtett ki a helsinki biztonsági és együttműködési értekezleten, kitartva egyúttal az elnemkötelezettség politikai elvei mellett, melyek alapját képezik hazánk külpolitikájának, más szóval — az el nem kötelezettek mozgalmában, európai szinten, az Egyesült Nemzetek Szervezetében és a különböző országokkal fenntartott kétoldalú kapcsolatokban egyaránt. Mert Jugoszlávia külpolitikája, melyet a Tito és a JKSZ által képviselt eszmék és elvek ihletnek, egészében egységes az elnemkötelezettség politikájával, mindenkivel szemben, a nemzetközi viszonyok minden területén.

Titót mindig a reális lehetőségek helyes felismerésének zseniális érzéke jellemezte tevékenységében, az adott feltételek és viszonyok mély és objektív marxista elemzése alapján. Erről tanúskodik teljes alkotómunkássága, mint Pártunk legmagasabb vezetőjéé és népfelszabadító harcunk, valamint szocialista forradalmunk irányítójáé. Titónak ez az érzéke megnyilvánult a szocialista Jugoszlávia el nem kötelezett külpolitikájának irányításában és az elnemkötelezettség mozgalmának építésében is.

Elveit és elképzeléseit, melyeket a JKP forradalmi harcában a nép-

felszabadító háborúban és a szocializmus jugoszláviai építésében hitelesített, Tito a világméretű folyamatokra is alkalmazza, éppúgy, mint abban a harcban, melyet az el nem kötelezettek mozgalma vezet az aktív békés koegzisztencia elveinek egyetemes alkalmazásáért a nemzetközi viszonyokban. Ennek a világméretű küzdelemnek minden szakaszában ő első helyre, mint leglényegesebbet és legfontosabbat azt helyezi, ami eredményhez és fejlődéshez vezet, ami a mozgalom tagországai népének és a világ minden népének érdeke és vágya.

Tito mindig úgy vélte, hogy az el nem kötelezett országok mozgalmának következetesen és határozottan kell küzdenie azoknak a népeknek és országoknak az életproblémái megoldásáért, melyeket képvisel: teljes és tényleges politikai és gazdasági emancipációjukért, gyorsabb fejlődésükért, olyan helyzet teremtéséért a nemzetközi kapcsolatokban, melyben megoldható lesz a tagországok létkérdésének sorsa. Ehhez viszont a világbéke és biztonság megszilárdítására van szükség, a leszerelés problémáinak megoldására, a krízisek és vitás helyzetek békés megoldására, a nemzetközi gazdasági kérdések rendezésére, egyenjogúságra a politikai és gazdasági viszonyokban és a többi nemzetközi probléma megoldására.

*

Röviden, Tito, mint a haladásért vívott harc fáradhatatlan és következetes harcosa, forradalmár és államférfi, az el nem kötelezettség politikájában, illetve az el nem kötelezett országok tevékenységében rendkívül jelentős, a világ eddigi társadalmi-politikai fejlődése által meghatározott nemzetközi tényezőt lát, mely a történelem kérlelhetetlen logikájával vezet a társadalmi, osztály, gazdasági, politikai, kulturális és egyéb változások felé, az új, igazságosabb, a szabadságon és a tényleges egyenjogúságon alapuló nemzetközi politikai, gazdasági és más viszonyok kiépítése felé. Tito értelmezésében ennek a nemzetközi tényezőnek a részvétele, az el nem kötelezett országok aktív közreműködése nélkül napjainkban egyetlen lényegesebb nemzetközi probléma sem oldható meg. És — mint azt az el nem kötelezett országok állam- és kormányfőinek negyedik értekezletén, 1973-ban Algírban kifejtette — az el nem kötelezett országoknak senkitől sem kell kérniük a jogot arra, hogy részt vegyenek a nemzetközi problémák megoldásában, mert ők ezt a jogot harccal vívták ki maguknak, és készek arra, hogy a más országokkal együttműködjenek, maguk is részt vállaljanak a felelősségből a világ jelenéért és jövőjéért.

Jegyzetek

¹ Tito, Govori i članci, knj. I. 302—303. oldal

² Nyilatkozat a világbékéről és az együttműködés fejlesztéséről, Bandung, 1955. április 24.

³ A kritériumokat, melyek alapján az el nem kötelezett országok első értekezletének résztvevőit meghívták az értekezletre, a Kairóban 1961. június 5—12. között megtartott előkészítő értekezleten fogadták el. Ezek a következők:

1. Elfogadja a független politikát, a különböző politikai és társadalmi berendezésű országok békés egymás mellett élése és az elnemkötelezettség alapján, vagy ilyen irányú politika folytatására törekszik;

2. Tartósan támogatja a nemzeti felszabadulásért küzdő mozgalmakat;

3. Nem lehet multilaterális katonai tömb tagja, melyet a nagyhatalmak összeütközése kontextusában hoztak létre;

4. Amennyiben az országnak kétoldalú katonai szerződése van va lamelyik nagyhatalommal, vagy regionális védelmi egyezmény tagja, ez a szerződés vagy egyezmény nem lehet a nagyhatalmak összeütközésének kontextusában létrehozottakkal kapcsolatos;

5. Amennyiben az ország idegen hatalomnak katonai támaszpontokat engedett át, ez a koncesszió nem lehet a nagyhatalmak összeütközésének kontextusával kapcsolatos.

⁴ Algírban, 1973 szeptemberében, az el nem kötelezett országok állam- és kormányfőinek negyedik értekezlete vitájában elhangzott beszédéből.

⁵ Colombóban, 1976 augusztusában, az el nem kötelezett országok állam- és kormányfőinek ötödik értekezletén elhangzott beszédéből.

⁶ Algírban, 1973 szeptemberében, az el nem kötelezett országok állam- és kormányfőinek negyedik értekezletén mondott beszédéből.

Socijalizam, 1980., különkiadás

Fordította Szöllösy Vágó László